

ken midden in onze burgermaatschappij te tooveren. De Kunst zweeft bij hem op eigen wieken. Van het kerkelijk koord is ze bij het ontplooiën harer wieken verlost. En toen heeft ze zich op het volle leven geworpen. Vaak, ik stem dit toe, om in haar realisme te zeer het ideaal te vergeten. Maar toch met een verdieping van haar zin in natuur en leven, die aan geheel de latere ontwikkeling der kunst ten goede kwam.

Een tweede trek in het Calvinistisch karakter, uit den eerste voortvloeiende, is zijn waardeering van het lichaam na en om de ziel. Reeds uit de eerste catechismusvraag van onzen Heidelbergse weet ge, hoe er „eenige troost” niet alleen voor het sterven, maar ook voor het leven, in gezocht wordt, dat we niet alleen naar de ziel, maar ook naar het lichaam Christus eigen zijn. Dit was de antithese tegen de Doopersche „mijdinge.” De godzaligheid moet een gewin zijn met vergenoeging; met een belofte niet alleen voor het toekomstige, maar ook voor het tegenwoordige leven. Streeft Romes ideaal er naar om geheel het leven onder de schaduw der kerk te brengen, en snijdt de Dooper het leven af, om niets dan een Godsrijk in eigen kring over te houden, de Calvinist begeerde voor zijn kerk het zuiverst geestelijk ideaal, maar vroeg naast en om die kerk een vrij en eerbaar burgerleven, dat zijn menschelijke natuur toesprak. Ziel en lichaam beide. Niet uit de wereld uitgaan, maar in die wereld zijn God dienen, en genieten van de gave, die Hij schonk. Den Dooper en den Calvinist moogt ge dus niet verwarren, en vooral niet op rekening van het Calvinisme stellen, wat in den zin van Doopersche wereldverachting ook nu nog in sommige, vooral methodistische kringen nawerkt. Het klooster is nooit door ons gemind, maar ook niet de eschatologische onderschatting van het aardse leven. Veel religie en slordig op 't lijf, op kleeding of op huisraad, ging veeleer tegen den diep harmonischen zin van het Calvinisme in. Het schoon der zindelijkheid, waarin onze landaard uitblonk, was vrucht van deze zelfde realistische stemming. Veel van het kunstschoon onzer kleederdrachten en fabrikaten had gelijken oorsprong. En wel verre van het oog voor het schoon in deze wereld te sluiten, heeft onze opmerkingsgave voor het werkelijk leven het Nederlandsch kunstooch met verhoogde energie op die weelde van licht en tint gericht, die God zoo wonderbaar juist over onze Nederlandsche kuststreken met elken herfst uitgiet. Streng spiritualistisch in de kerk, maar even volop realistisch buiten